

Mirko Hajdin

Prispevek k izdelavi pravilnika (standarda) za ocenjevanje kakovosti znanstveno-strokovnega prevoda

(temelji na angleškem strokovnem jeziku)

Prevedli smo predlog Mirka Hajdina, da bi bil bolj razumljiv in s tem primerna podlaga za razmišljanje in porajanje podobnih zamisli, za katere upamo, da jih boste posredovali našemu uredništvu.

Uvod

Težnja Društva strokovnih prevajalcev BiH in Slovenije, da bi prišli do objektivnega sistema merjenja kakovosti in vrednosti strokovnega prevoda, zasluži veliko pozornost. Vprašanje ocenjevanja pravilnosti prevoda nasploh, še posebno pa strokovnega prevoda, ni tako enostavno, ker gre za intelektualno delo, ki ga je težko spraviti v nekatere fizične parametre. Vendar je to vprašanje vedno aktualnejše zaradi vedno večjega števila prevajalcev, ki se odločajo za strokovno prevajanje, ter iz dneva v dan zahtevnejšega tržišča.

V predlogu rešitve tega vprašanja, tj. načina, na katerega bi uspešno določili merila za analizo in vrednotenje strokovnih prevodov, sem uporabljal izkušnje iz svoje prakse pa tudi iz literature ali poročil, s katerimi sem se strinjal ter jih reproduciral kot svoja, kar je pri takšnem delu verjetno neizogibno. Zato se že vnaprej opravičujem vsem tistim, ki bodo v mojem predlogu spoznali svoje ideje, in ne bom tajil, da sem jih uporabil. Vendar moram priznati, da ne morem natančno navesti, katere ideje in kdaj sem uporabljal, da bi jih tudi natančno citiral.

Kot dolgoletni prevajalec in predavatelj na seminarjih UNSP vam torej predstavljam predlog kot moj prispevek k iskanju najboljših poti za sprejem veljavnega pravilnika (standarda) za ocenjevanje pravilnosti strokovnega prevoda.

Predmet

1. člen

Predmet pravilnika (standarda) so metodologija analize in ocene kakovosti strokovnega prevoda iz tujega in v tuji jezik, merila takšne analize, dolžnosti in obveznosti naročnika prevoda, prevajalca in lektorja.

Klasifikacija kakovosti strokovnega prevoda

2. člen

Da bi bilo ocenjevanje kakovosti čim bolj objektivno, se strokovne prevode razvrsti po kakovosti (ravni, kategoriji) v naslednje vrste:

1. za interne potrebe (informacije)
2. za službene (poslovne) potrebe
3. za objavo (tisk, TV predstavitev itd.).

Opredelitev strokovnega jezika

3. člen

Jezik strokovnega prevoda opredelimo kot jezik, ki je v praktični rabi v državi, v kateri je tudi pogovorni jezik, ter se v njem pišejo strokovna besedila z vsemi tistimi pomanjkljivostmi, na katere opozarjajo v matični državi, ki pa vztrajno ostajajo v rabi pri pisanju izvirnih besedil, ki zapuščajo matično državo.

Opomba: S tem želim, da se uzakoni jezik, ki se pojavlja v praksi in s katerim se prevajalec srečuje vsak dan. Puristi in lingvisti se s tem jezikom ne bodo strinjali, vendar je osnova prevajalskega dela, podlaga za sklepanje poslov ter za prenos znanja in tehnologije.

Merila kakovosti strokovnega prevoda

4. člen

Uporabljali naj bi naslednja merila, zato da bi čim objektivneje izrazili vrednost določene kakovosti (ravni, vrste, tipa) strokovnega prevoda:

- a) točnost in verodostojnost prevoda
- b) terminološka ustreznost prevoda
- c) statistična ustreznost prevoda
- č) slovnično-sintaktična ustreznost prevoda
- d) primernost predložitve prevoda.

Opomba: Seveda to niso edina možna merila, pač pa so izbrana zato, ker jih analize, razprave in pregledi najpogosteje uporabljajo. Zanje je značilen praktičen pristop k problematiki vrednotenja kakovosti prevoda. Vendar sem prepričan, da obstajajo tudi teoretični pristopi k temu problemu, ki jih ne zanikam, ampak jih enostavno ne poznam in ne uporabljam. Zato ostaja odprto vprašanje usklajevanja vseh možnih meril, ki bi jih lahko predlagali na tem posvetovanju.

Merilo za točnost in verodostojnost

5. člen

V tem pravilniku (standardu) pod »točnostjo in verodostojnostjo strokovnega prevoda« razumemo njegovo celovito uporabnost za to, čemur je namenjen. Drugače rečeno, da bi ustrezal temu merilu, mora strokoven prevod prenesti sporočilo iz izvirnega v ciljni jezik, in to razumljivo in točno prav v takšni meri, kakršna je potrebna, da prejemnik sporočila le-to uporabi na popolnoma enak način, kot bi ga uporabil v izvirnem jeziku, če bi bil to njegov materini jezik.

Opomba: To merilo je temeljno in najpomembnejše, kajti če ni upoštevano, ne moremo govoriti o prevodu, ki bi imel kakršno koli vrednost za praktične namene. O njem bi lahko govorili kot o prevodu, ki bi ga označili z »NEUPORABEN«.

Merilo za terminološko ustreznost

6. člen

V tem pravilniku (standardu) pod »terminološko ustreznostjo« razumemo uporabo terminov v ciljnem jeziku tako, da ustrezajo bistvu pojmov, ki jih označujejo termini v izvirnem jeziku. Adekvatnost pojmov v ciljnem jeziku je

lahko izražena z definicijo, s predpisano normo ali na kak drug preverjen in dokazljiv način, ki se ga da preveriti.

Opomba: To merilo je zelo pomembno tudi za prvo merilo (pod a), ker brez terminološke adekvatnosti (točnosti) ne moremo pri vseh stopnjah kakovosti prevodov doseči prvega in temeljnega merila. Vendar pri nekaterih vrstah prevodov (za službeno in interno uporabo) tega merila ni treba stoočstotno upoštevati, pri čemer uporabnost takega prevoda ni vprašljiva. Kadar prevajalec prevede za potrebe omenjenih dveh stopenj kakovosti izraz »aparatus za varjenje po točkah« kot »point-welding machine« namesto »spot-welding machine«, bo prvo merilo le »oškodovano«, ne pa tudi neupoštevano ali prezrto, ker bo uporabnik prevoda lahko zelo hitro našel pravi pomen. Vendar je s tem merilom v našem jeziku povezana vrsta težav, ki omogočajo, da se strokovni prevod označi kot »dober« ali »slab«, odvisno od tega, kdo ga ocenjuje. O problematiki strokovne terminologije pa je treba govoriti posebej.

Merilo za stilistično ustreznost

7. člen

V tem pravilniku (standardu) »stilistična ustreznost prevoda« pomeni, da je zelo pomembno, da se v prevodu uporablja slog, v katerem je pisan izvirnik, tako da sta razumevanje in sporazumevanje olajšana in pospešena.

Opomba: Po tem merilu naj se, recimo, pri pravnih besedilih uporabi pravni slog, pri ekonomskih ekonomsko-komercialni in pri tehničnih tehnični slog. Seveda je treba vsakega od slogov definirati s karakterističnimi oznakami, posebno tam, kjer se posamezen slog očitno in bistveno razlikuje od normalnega književnega sloga. Na primer: »Vzorec je treba preizkusiti na zatezno trdnost.« Tak izraz je za strokovnjaka zelo razumljiv, nestrokovnjaku pa popolnoma nerazumljiv. To je razvidno tudi v angleškem prevodu: »Zračnost zobnika je treba kontrolirati vsako leto.« — »Gear clearances should be checked yearly« — to je oblika, ki bi jo uporabil vsak prevajalec, ki se ne spozna na panogo, medtem ko se (po kriteriju o slogu) prevod glasi drugače, tj. »GEARS should be checked for clearances every year«, zato ker je v tej stroki takšna konstrukcija razumljiva takoj in uporabniku prevoda ni treba dvomiti o ničemer več.

Merilo za slovnično-sintaktično ustreznost

8. člen

V tem pravilniku (standardu) pomeni »slovnično-sintaktična ustreznost«, da mora prevod ustrezati osnovnim jezikovnim pravilom v slovničnem in sintaktičnem smislu, da je upo-

raben. Odstopanja pri tem merilu so dovoljena samo v takšni meri, kot so dovoljena v dnevnem tisku, v strokovnem tisku ter v besedilih s tovrstnega govornega področja.

Opomba: Razumljivo je, da so »neslovnični« prevodi nesprejemljivi. Tu gre za vrsto napak, ki so značilne za »sekundarno nepismenost«, tj. za nepismenost, ki so ji podvrženi vsi, tudi prevajalci, kadar niso strokovnjaki za jezik, o katerem je govor. V našem jeziku je na primer veliko spornih izrazov in besednih zvez, ki jih lahko najdemo v dnevnem tisku, pa vendar nikomur ne pade na pamet, da ne bi več prebiral tovrstnega tiska, ne glede na to, da slovnica in skladnja ne dovoljujeta takšne vrste nepismenosti. Kot primer navajam uporabo tujk, ki so prišle v splošno rabo v našem jeziku. »Organizacija« je tujka, ki jo pogosto uporabljamo. Slovnica trdi, da dobimo pridevniško obliko takšnih besed z odbijanjem samostalniškega obrazila in z dodajanjem pridevniškega obrazila, v tem primeru je to »-ski«. Tako dobimo organizacijski, torej »organizacijski sekretar«. To je oseba, ki opravlja tajniška (sekretarska) opravila v neki organizaciji — in takšnih je lahko v organizaciji celo več. Sekretar organizacije za gospodarska vprašanja, sekretar organizacije za razvojna vprašanja, raziskovanje itd. Vendar imamo tudi sekretarja za organiziranje, ki ga imenujemo »ORGANIZACIJSKI« (v srbohrvaščini »organizacioni«) sekretar, pri čemer odstopamo od slovničnega pravila. V Veliki Britaniji ni slovnično pravilno, če rečemo »to plainly talk«, ker je to t. i. razdeljeni infinitiv. Pravilno je »to talk plainly«. Vendar so izvirna besedila, tudi tista v učbenikih, polna takih napak in to v deželi, kjer je angleščina materni jezik. Zaradi tega takšna napaka pri prevodu ne bi smela imeti večjega pomena, kot ga ima v matični deželi. Ali »datum — data — datas«. Množina, ki dobi še dodatno množinsko obrazilo, kar je pogosto pri ameriški angleščini.

Merilo za primernost predložitve prevoda

9. člen

V tem pravilniku (standardu) mislimo z »merilom primernosti predložitve prevoda« na takšno predložitve prevoda uporabniku, ki je v skladu s pravilnikom o končnem videzu prevedenega besedila. (Pravilnik je treba izdelati, da bo enak na ozemlju vse države.)

10. člen

Dovoljena odstopanja strokovnega prevoda glede na predvidena merila so navedena v tabeli na strani 47.

Opomba: Vsa odstopanja je treba specificirati po vrsti in teži, da bi lektorji prevoda točno vedeli, kaj je sprejemljivo in kaj ni, čeprav bo imel tukaj pomembno vlogo subjektivni dejavnik.

Metodologija analiz in vrednotenij prevoda

11. člen

Da bi bilo ocenjevanje točnosti prevoda čim bolj objektivno, naj vsak prevod ocenjujeta najmanj dva lektorja, neodvisna drug od drugega, ne da bi vedela, kdo je prevajalec, ki ga ocenjujeta. Če bi se njuni oceni bistveno razlikovali, bi angažirali še tretjega lektorja, katerega ocena bi bila dokončna in veljavna.

Usposobljenost lektorjev

12. člen

Lektorji, ki bodo imeli pravico ocenjevati po tem pravilniku (standardu), morajo biti priznani strokovni prevajalci, s priznano kvalifikacijo iz jezika ter z dokazanim znanjem stroke, ki jo obravnava prevod. Verifikacijo strokovnosti bodo opravila pristojna društva — Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev ali Društvo inženirjev in tehnikov skupaj z Društvom fakultetnih predavateljev strokovnih tujih jezikov na nefiloloških fakultetah ali na filoloških fakultetah, odvisno od primera.

Za ocenjevanje prevodov se lahko angažira tudi priznane strokovne prevajalce z dolgoletno prakso, ki so iz omenjene stroke objavili več prevodov, po kakovosti uvrščenih med »prevode za objavo«.

Obveznosti prevajalca spornega prevoda

13. člen

Prevajalec spornega prevoda mora sprejeti oceno svojega prevoda, če se je prej strinjal s tem, da njegov prevod ocenita dva oziroma trije lektorji. Kadar lektorji dejansko ugotovijo takšne materialne napake, da prevod ni primeren, za objavo, se da prevod lektorirati, stroški pa bremenijo prevajalca.

Kadar pa je prevod popolnoma neuporaben, prevajalec izgubi pravico do honorarja, posebna komisija pa mora ugotoviti, ali je naročnik prevoda s tem oškodovan, in če je, predlaga način poravnave škode. Če poravnava ne uspe, stranke sprožijo redni sodni postopek.

Kakovost prevoda	Točnost in verodostojnost %	Terminološka točnost %	Stilist. ustreznost %	Slovnič sintakt. ustreznost %	Predstavitev %
za objavo	100	100	80	100	po dogovoru
za službene namene	100	90	60	90	
za interno uporabo	100	70	40	70	

Obveznosti naročnika prevoda

14. člen

Naročnik strokovnega prevoda mora jasno in nedvoumno označiti, kakšne kakovosti naj bo strokovni prevod. Kadar izdelave prevoda ne more prevzeti prevajalec z zahtevanim strokovnim profilom, ampak ga prevzame tak, ki je kvalificiran izključno za jezik, mora naročnik priskrbeti literaturo s strokovno terminologijo iz zahtevane stroke, prevod pa bo avtomatično uvrščen (kar se tiče honorarja) stopnjo nižje od zahtevane. Poleg tega mora naročnik dostaviti popolnoma prečiščen in jezikovno nedvoumen lektoriran izvirnik. V nasprotnem primeru morajo lektorji upoštevati, da izvirnik ni bil lektoriran in pripravljen za prevajanje, kar neizogibno vpliva na končno vrednost prevoda.

Obveznosti lektorja spornega prevoda

15. člen

Lektor spornega prevoda mora jasno navesti vrsto napake (jezikovne, terminološke, stili-

stične), ki je po merilih tega pravilnika (standarda) ni mogoče sprejeti. Navesti mora tudi korekture, ki se jih sicer ne šteje za napake pri prevajanju, pač pa so nujno potrebne zaradi spremembe terminologije in stavčne konstrukcije, na koncu pa mora označiti tudi mesta, kjer priporoča korekture zaradi boljšega učinka, ki pa niso nujno potrebne — s čimer jasno loči prevajalčeve napake od tistih, o katerih je po mnenju lektorja moč razpravljati.

Končne določbe

16. člen

Ta pravilnik (standard) bo začel veljati takrat, ko ga bodo sprejeli samoupravni organi Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev in ustrezni organi pristojnih republiških gospodarskih zbornic, veljati pa začne v osmih dneh od dneva objave v Uradnem listu (ali v drugem glasilu).

Prevedel: Anton Omerza